

*КОЛОМІЙЧУК Л.П., студентка групи ПС-71м(з),
Вінницького інституту Університету «Україна»
науковий керівник: Н.С. ЧОРНОУСЕНКО,
к.психол. н., професор кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПСИХОМАЛЮНКУ СІМ'Ї

Науково-практичний пошук оптимальних методів дослідження вікових особливостей психічного розвитку та особливостей міжособистісної взаємодії дітей молодшого шкільного віку є актуальною проблемою сучасної психології. Чималий інтерес практичних психологів викликають проєктивні методи дослідження, зокрема психомалюнки.

Малюнок дає можливість дитині відтворювати в образах дійсність і проєктувати зміст психіки у символах. У малюнку представлена індивідуальна інтерпретація деякої події, стосунків чи переживання. Сильна сторона малюнку полягає у можливостях поєднати зовнішній і внутрішній світи в образах, а це дає змогу спостерігачеві проникати у внутрішні самохарактеристики психіки суб'єкта [2, с. 105].

У психологічному малюнку співіснують на рівних дві реальності: реальність особистісних проєкцій суб'єкта сприйняття і реальність соціального пізнання об'єкта сприйняття. Сама процедура графічного відображення досвіду в певному сенсі може бути розцінена як ігрова, оскільки дитина має можливість «відійти» від дійсності, перебуваючи в дещо іншому світі власних фантазій і мрій. Творча зображувальна діяльність дітей багатьма сучасними дослідниками трактується в контексті вивчення особистості дитини, її емоціональних особливостей [4, с. 94].

Аналіз результатів дослідження за методикою «Малюнок сім'ї» учнів молодшого шкільного віку з низьким та високим рівнями тривожності вказує, що у дітей з високою тривожністю часто зображені всі члени сім'ї (78 %), проте, зображаючи їх поряд, діти не сполучають їх руки між собою, що може свідчити, що в сім'ях бракує позитивного психологічного контакту.

На негативну атмосферу, що склалася у сім'ях дітей, вказують і малюнки, в яких фігури членів сім'ї відокремлені один від одного певними предметами – машиною, травою, чагарником, деревами, ізолювані в якомусь просторі – на килимі, у будинку, або ж

знаходяться на великій відстані один від одного, розділені на невеликі групи (мама – тато, дитина – бабуся або дитина – брат чи сестра). Такі малюнки характерні для 61% досліджуваних груп.

На деяких малюнках діти зображають себе на віддалі від батьків (16 % респондентів), що можна інтерпретувати, як відчуття самотності, ізольованості, а також слабкість позитивних міжособистісних зв'язків. Так, 15 % досліджуваних помістили себе і своїх батьків в обмежений простір, що можна інтерпретувати як спробу дитини об'єднати сім'ю, згуртувати всіх.

Зображення фігури мами великих розмірів (більше, ніж фігура тата в півтора-два рази), з широким плечима, великими руками демонструє владні, контролюючі відносини у сім'ї. Дитиною мама сприймається як домінуюча особистість, що пригнічує будь-який прояв самостійності та ініціативи. На таких малюнках діти зображають себе в останню чергу і при цьому дуже маленькими, не відповідними зросту, що, у свою чергу, свідчить про безпорадність, занижену самооцінку, невіру у власні можливості. Таке сприйняття себе і батьків прослідковується у 35 % випадків.

Для ряду малюнків (15 %) характерне перебільшення розмірів фігури дитини, що можна інтерпретувати як відчуття суперництва і бажання зайняти таке ж міцне і авторитетне положення у сім'ї як мати (для дівчаток) або батько (для хлопчиків).

В цілому для малюнків учнів характерна деяка відособленість в рамках сім'ї, емоційна холодність у відносинах, нестача тепла, прихильності, турботи з боку батьків або ж надмірна опіка, яка заважає гармонійному розвитку дитини.

На малюнках дітей з низькою тривожністю члени сім'ї намальовані із сполученими руками, що є індикатором психологічного благополуччя, сприйняття цілісності сім'ї, включеності дитини у сімейну взаємодію. Така особливість характерна для 58,8 % випадків. Крім того, на малюнках використовуються яскраві, різноманітні кольори, декорування деталей одягу, прикраси, зачіски, що свідчить про позитивне емоційне ставлення дитини до членів сім'ї і до себе.

Для 47,1 % малюнків дітей характерне зображення фігури матері більш ґрунтовно, чітко, що можна інтерпретувати як значущість, емоційну близькість дитини та матері. У 35,3 % малюнків дитина зображає більш домінуючою себе, виражаючи тим самим значущість власної особи, вважаючи себе важливою персоною у сім'ї.

Проте в цій групі були малюнки, в яких дитина виявилася відокремленою від батьків якимись перешкодами (дерево, машина, камінь, квітка), що може вказувати на слабкість позитивних

міжособистісних зв'язків (23,5 % випадків). У 17,6% малюнків дітей спостерігається угруповання між членами сім'ї, де дитина знаходиться поряд з мамою, а тато на деякій відстані (або на камені, або на доріжці, або з маленькими руками), що може означати відділення себе від батька, прагнення дитини захиститися від його активності і агресивності.

Порівняння малюнків дітей з різних груп показало, що для дітей з низькою тривожністю в цілому властиве більш позитивне емоційне сприйняття відносин, що склалися у сім'ї. В їх малюнках переважає прагнення до єднання, а не роз'єднаності; в них відсутнє відчуття безпорадності і самотності, характерне для малюнків дітей з високим рівнем тривожності, дітей з проблемами у спілкуванні.

Благополуччя дитячо-батьківських відносин залежить від домінуючого стилю виховання: у сім'ях, де виховуються діти з високим рівнем тривожності, переважають такі стилі відносин, як «відторгнення» та «інфантилізм», зневіра у сили і можливості дитини, тоді як для сімей із дітьми з середнім рівнем тривожності найбільш характерні «визнання», «кооперація», позитивне відношення до невдач дитини.

Узагальнюючи, можемо відзначити наступні результати методики: діти з високою тривожністю почувають напруженість у взаємодії з іншими, певну агресивність, страхи.

Загалом отримані результати свідчать, що у сучасній сім'ї складний стан міжособистісного спілкування, особливо між батьками та дітьми, що приводить до збільшення рівня фрустрацій та невротизацій дітей, до їх неприйняття навколишнього світу та прагнення втекти в уявний світ.

Список використаних джерел

1. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : Навчальний посібник / В. П. Кутішенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 128 с.
2. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології (Досвід осо-бистісно-центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату) : Навчально-методичний посібник / В. В. Рибалка. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 204 с.
3. Степанова В. А. Выражение чувств и эмоциональных состояний у детей дошкольного возраста в рисунке человека и в рисунке семьи / В. А. Степанова // Журнал прикладной психологии. – 2013. – № 4-5. – С.80-89.
4. Яценко Т. С., Чобітько М. Г., Доцевич Т. І. Малюнок у психокорекційній роботі психолога-практика / Т. С.Яценко,

М. Г. Чобітько, Т. І. Доцевич. – Черкаси : Брама, 2013. – 216 с.

КОСТЕНКО Н.І., *к.пед.н.,
завідувач кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ГУМАНІСТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Соціальна робота у закладах інтернатного типу завжди носить гуманістичний характер. Ціннісне ставлення до дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування виступає лейтмотивом усієї соціально-педагогічної діяльності. Робота здебільшого проводиться вихователями і соціальним педагогом, котрий відіграє в таких установах роль матері та батька, до того часу, поки вони самі не підуть у життя. Це дуже клопітка праця. Сферу діяльності складають правовий захист і соціальний, а найголовніше - це виховання таких дітей. Маємо багато літературних прикладів з життя дітей в інтернатних установах. Це і «Педагогічна поема» А.С. Макаренка, повість Н. Сороки-Росінського «Республіка Шкід». У своїй повісті Н. Сорока-Росінський зміг описати життя вихованців у довоєнний період. Він посвятив людей у буденні проблеми дітей, що залишились без батьківського піклування. Ознайомлення з цими творами дозволило глибше зануритися у внутрішній світ вихованців, про глибоко гуманне ставлення педагогів, розумних, відповідальних людей яким доводилося знаходити вихід з ситуацій, підбираючи найоптимальніший підхід. Не менш складні умови випали на долю соціальних працівників і в наш час. Турбота про наше майбутнє і подолання такого ганебного явища, як соціальне сирітство є невідкладним завданням, що потребує підготовки кваліфікованих фахівців, компетентних у багатьох галузях знань. Адже соціальна робота в інтернатних закладах здійснюється соціальними працівниками, соціальними педагогами, соціальними психологами, педагогами-вихователями, медиками. Діяльність соціального педагога в таких закладах є надзвичайно різноманітною. Соціальний працівник займається правовим захистом дітей, піклується про їх усиновлення, відстоює права у суді, допомагаючи таким дітям в складних життєвих обставинах. Соціальний працівник повинен у своїй роботі дотримуватись моральних та етичних принципів. Свою діяльність він здійснює згідно з етичними цінностями, кодексом, положеннями, закріпленими в чинному законодавстві України. Соціальний педагог в